

Xarxes de col·laboració solidària

Euclides André Mance
IFIL, Curitiba, 11/2002

1. La noció de xarxa és pròpia de la teoria de la complexitat i conté alguns trets que provenen de la cibernètica, de l'ecologia i d'altres elaboracions sistèmiques en diferents àrees. La noció de *xarxa* posa èmfasi en les relacions entre realitats diverses que s'integren, en els fluxos d'elements que circulen en aquestes relacions, en els llaços que potencien la sinergia col·lectiva, en el moviment de suport mutu en què cada element contribueix a la producció dels altres, en la potencialitat de transformació de cada part arran de la seva relació amb les altres i en la transformació del conjunt pels fluxos que circulen per tota la xarxa. Així, la solidesa de cada element depèn de com s'integra a la xarxa, dels fluxos en què participa, de com acull i col·labora amb els altres.

La noció de xarxa de col·laboració solidària, com a categoria analítica, és resultat de la reflexió sobre pràctiques dels actors socials contemporanis, entesa des de la teoria de la complexitat i de la filosofia de l'alliberament. Pel fet de ser categoria estratègica, és un element cabdal de l'anomenada revolució de les xarxes, en la qual les accions de caràcter econòmic, polític i cultural es realimenten de manera que capgiren els models i els processos hegemònics que mantenen el capitalisme i s'avança en la construcció d'una globalització solidària.

En aquesta segona accepció, tenint en compte el seu aspecte econòmic, es tracta d'una estratègia que pretén connectar projectes i empreses solidàries de producció, comercialització i finançament, associacions de consumidors i altres organitzacions populars (associacions diverses, sindicats, ONG, etc.) dins d'un moviment de realimentació i creixement conjunt, autosostenible, antagònic al capitalisme. Els criteris bàsics de participació en aquestes xarxes són quatre: (a) que a les empreses no hi hagi cap mena d'explotació laboral, opressió política o dominació cultural; (b) preservar l'equilibri ecològic dels ecosistemes (respectant, tanmateix, la transició d'empreses que no siguin encara ecològicament sostenibles); (c) compartir parcel·les significatives de l'excedent per afavorir l'expansió

de la pròpia xarxa; (d) autodeterminació dels objectius i autogestió dels mitjans, en un esperit de cooperació i col·laboració.

L'objectiu fonamental d'aquestes xarxes és *fer pujar les cadenes de producció d'una manera solidària i ecològica*: (a) mitjançant la producció, en el si de les xarxes, de tot allò que encara consumeixen del mercat capitalista: productes finals, subministraments, serveis, etc.; (b) mitjançant la correcció de fluxos de valors, per tal d'evitar realimentar la producció capitalista, cosa que succeeix quan les empreses solidàries compren béns i serveis d'empreses capitalistes; (c) mitjançant la generació de nous llocs de treball i la distribució de la renda, organitzant nous projectes econòmics per tal de satisfer les demandes de les mateixes xarxes; (d) garantint les condicions econòmiques necessàries per a l'exercici de les llibertats públiques i privades exercides èticament. La reinversió col·lectiva dels excedents possibilita reduir progressivament la jornada de treball de tothom, augmentar el temps lliure per potenciar el benestar i perfeccionar el model de consum de cada persona.

La viabilitat d'aquesta alternativa postcapitalista depèn de la difusió del consum solidari, de reinversions col·lectives dels excedents i de la col·laboració solidària entre tothom. En una xarxa, les organitzacions de consum, comerç, producció i serveis es mantenen permanentment en connexió, en fluxos materials (productes, subministraments, etc.) i en fluxos d'informació i de valors que circulen a través de la xarxa.

Les propietats fonamentals d'aquestes xarxes són: suport mutu, intensitat, extensivitat, diversitat, integralitat, realimentació, flux de valor, flux d'informació, flux de matèries i agregació. La gestió d'una xarxa solidària ha de ser necessàriament democràtica, ja que la participació dels seus membres és totalment lliure i es respecten els contractes signats entre ells. Entre les seves característiques hi ha: la descentralització, la gestió participativa, la coordinació i la regionalització, dirigides a assegurar l'autodeterminació i l'autogestió de cada organització i de la xarxa com a un tot.

En efecte, quan s'organitzen *xarxes locals* d'aquesta mena, aquestes xarxes operen en el sentit d'atendre demandes immediates de la població pel que fa al treball, a la millora en el consum, a l'educació, a la reafirmació de la dignitat humana de les persones i del seu dret al benestar, alhora que combaten les estructures d'explotació i de domini, responsables de la pobresa i de l'exclusió, i comencen a implantar una nova manera de produir, consumir i convidaure, en la qual la solidaritat

es troba en l'essència mateixa de la vida. Les xarxes de col·laboració o solidària, per consegüent: (a) permeten aglutinar diversos actors socials en un moviment orgànic que té un fort potencial de transformació; (b) atenen demandes immediates d'aquests actors mitjançant la contractació de la seva força de treball, la satisfacció de les seves necessitats de consum, l'afirmació o de les seves singularitats (d'identitat africana, femenina, etc.); (c) s'oposen a les estructures capitalistes d'explotació laboral, d'expropiació en el consum i de dominació política i cultural; (d) signifiquen la implantació d'una nova forma postcapitalista de produir i consumir, d'organitzar la vida col·lectiva tot afirmant el dret a la singularitat i a la diferència de cada persona i promovent solidàriament les llibertats públiques i privades exercides èticament.

2. En les darreres dècades han sorgit, per tot el món i en els sectors econòmic, polític i cultural, nombroses xarxes i organitzacions, dins l'esfera de la societat civil, per tal de lluitar per la promoció solidària de les llibertats públiques i privades exercides èticament, i s'han originat d'una manera embrionària en un sector públic no estatal. Xarxes i organitzacions feministes, ecologistes, moviments en l'àrea de l'educació, de la salut, de l'habitatge i molts d'altres en l'àrea de l'economia solidària i de l'ètica dins de la política per esmentar-ne tan sols alguns. es van multiplicant i possibiliten l'aparició d'un nou entorn de contracte social. El progrés d'una nova consciència i de noves pràctiques pel que fa a la relació entre homes i dones, a l'equilibri dels ecosistemes i a l'economia solidària, per exemple, no emergeix dins l'àmbit estatal o del mercat. El consens sobre aquestes noves pràctiques ha d'haver estat construït a l'interior de xarxes en què persones i organitzacions d'arreu del món col·laboren activament entre si i proposen transformacions del mercat i de l'Estat, de les diverses relacions socials i culturals, a partir d'una defensa intransigent de la necessitat que es garanteixin universalment les condicions necessàries per a l'exercici ètic de les llibertats públiques i privades.

La progressiva i complexa integració d'aquestes diverses xarxes, que col·laboren solidàriament entre elles, situa a l'horitzó de les possibilitats concretes la realització d'una nova revolució, a nivell de tot el planeta, capaç de capgirar la lògica capitalista de concentració de riqueses i d'exclusió social, així com també diverses formes de dominació en els camps de la política, l'economia i la cultura.

Aquestes noves xarxes, que es van iniciar en els camps de la cultura i de la política, van avançar progressivament cap al camp de l'economia, tot afirmant la necessitat d'una democràcia total, que només es pot realitzar si s'introdueixen i s'implanten mecanismes d'autogestió en tots els àmbits que configuren les societats. Per tant, no es tracta únicament del control polític de l'Estat per part de la societat, sinó també que aquesta exerceixi un control democràtic sobre l'economia, la generació i la circulació de la informació i també sobre tots els altres aspectes que afecten la vida de les persones i que són objecte de decisions humanes.

En les darreres dècades han sorgit i s'han propagat innumbrables pràctiques de col·laboració solidària en el camp de l'economia, d'entre les quals cal esmentar: la renovació que suposa l'autogestió de l'empresa per part dels treballadors, el comerç just i solidari, les organitzacions solidàries de marca i etiquetatge, d'agricultura ecològica, de consum crític i de consum solidari, els sistemes locals d'ocupació i comerç (LETS), els sistemes locals de bescanvi (SEL), els sistemes comunitaris d'intercanvi (SEC), els sistemes locals d'intercanvi usant monedes socials, les xarxes d'intercanvi, l'economia de comunitat, els sistemes de microcrèdit, els bancs del poble, els bancs ètics, els grups de compra solidària, els moviments de boicot, la difusió de programari lliure en el camp de la informàtica, etc. Significatives parcel·les d'organitzacions que s'inscriuen en aquesta mena de pràctiques i que, en el seu conjunt, cobreixen els diversos segments de les cadenes productives (consum, comerç, serveis, producció i crèdit) es començaren a espavilar i actuaren conjuntament en xarxa, mentre que d'altres ja ho fan des de fa més de tres dècades. El creixement mundial d'aquestes xarxes indica l'augment de nous camps de possibilitats per a accions solidàries estratègicament articulades, amb l'objectiu de promoure les llibertats públiques i privades, que comencen a ser debatudes en els fòrums socials mundials.

3. La nova generació de xarxes que comença a sorgir, basada en aquesta idea de col·laboració solidària, disposa del bagatge d'innombrables pràctiques solidàries reeixides de diverses xarxes específiques organitzades anteriorment. Si es prenen com a base aquestes pràctiques i s'entenen des del paradigma de la complexitat, es poden organitzar estratègies de col·laboració solidària amb capacitat

d.expandir noves relacions socials de producció i consum i es pot difondre una nova comprensió de la societat segons la qual l'ésser humà, considerat en les seves múltiples dimensions, pot disposar de mitjans materials, polítics, educatius i informatius necessaris per tal de realitzar-se èticament com a persona, tot desitjant i promovent alhora la llibertat dels altres.

Aquestes xarxes de col·laboració solidària, pel fet d'actuar sobre les condicions necessàries per a l'exercici de les llibertats, poden avançar estratègicament en la construcció d'una nova estructura social, que es configuri com a societat postcapitalista.

Des d'una perspectiva econòmica, es tracta de la difusió del consum i el treball solidaris. Consum solidari vol dir seleccionar els béns de consum o els serveis que atenguin les nostres necessitats i desitjos, tenint en compte la realització del nostre benestar però també la promoció del benestar dels treballadors que elaboren aquells béns o serveis, sense perdre de vista el manteniment de l'equilibri dels ecosistemes. De fet, quan consumim un producte en l'elaboració del qual es van explotar éssers humans o es va perjudicar un ecosistema, nosaltres també som corresponsables de l'explotació d'aquelles persones o del perjudici a l'equilibri ecològic atès que, amb la nostra acció de compra, contribuïm al fer que els responsables de l'opressió puguin convertir les mercaderies en capital que es reinvertirà de la mateixa manera, reproduint les mateixes pràctiques injustes socialment i perjudicials ecològicament. Així doncs, l'acte de consumir no és tan sols un fet econòmic sinó també ètic i polític. Es tracta d'un exercici de poder pel qual podem, efectivament, donar suport a l'explotació dels éssers humans, la destrucció progressiva del planeta, la concentració de riquesa i l'exclusió social; o bé podem oposar-nos a aquest model nociu de producció, promovent, mitjançant la pràctica del *consum solidari*, l'ampliació de les llibertats públiques i privades, la descentralització de la riquesa o el desenvolupament ecològic i socialment sostenible. Quan seleccionem i consumim productes identificats amb etiquetes ecosocials, contribuïm a donar sortida al procés productiu solidari i possibilitem que els diners que nosaltres gastem en aquest consum puguin realimentar la producció solidària per al benestar de tothom que integra les xarxes de productors i consumidors.

Treball solidari significa, més enllà dels aspectes referits a l'autogestió i a la corresponsabilització social dels treballadors, que l'excedent del

procés productiu .que és acumulat per grups cada cop més petits sota la lògica capitalista. sigui reinvertit solidàriament en el finançament d.altres projectes productius i permeti integrar a les activitats de treball i consum aquelles persones que són excloses pel capital, ampliar l.oferta de béns i serveis solidaris i expandir les xarxes de productors i consumidors, millorant les condicions de vida de tothom que s.adhereixi a la producció i al consum solidaris. Així, amb els excedents generats per les empreses solidàries, es poden organitzar noves empreses i crear nous llocs de treball per als aturats, oferint-los uns ingressos estables que poden significar, gràcies al consum solidari practicat per aquests mateixos treballadors, un augment del consum final de productes de la pròpia xarxa, de manera que es tornin a generar més excedents que puguin ser invertits. Les noves empreses que han de ser organitzades s.encaren a produir allò que encara és adquirit al mercat capitalista pels membres de la xarxa, tant si són béns i serveis de consum final com si són subministraments, materials de manteniment i altres articles sol·licitats en el procés productiu.

Aquesta estratègia de funcionament .acompanyada d.una crítica dels models capitalistes de producció i consum, ecològicament insostenibles. té com a objectiu corregir els fluxos de valor, per tal que el consum final i el consum productiu no desemboquin en l.acumulació privada fora de les xarxes, sinó que hi realimentin la producció i el consum solidaris i completin els segments de les cadenes productives sobre els quals les xarxes encara no tinguin autonomia.

En aquesta estratègia de xarxa, sota la denominació de .Paradigma de l.Abund ància. que comença a prendre cos, com més es distribueix la riquesa, més augmenta la riquesa de tothom, un cop aquesta distribució es fa sobre la base de remunerar el treball que genera encara més riquesa que ha de ser reinvertida i repartida. D.aquesta manera, la part de la població que era anteriorment exclosa, pel fet de ser incorporada al procés productiu i rebre una remuneració justa pel seu treball, pot consumir productes i serveis solidaris que garanteixin el seu benestar, alhora que realimenta el propi procés productiu sota uns paràmetres ecològicament sostenibles. Els acords col·lectius a l.interior de les xarxes permeten ajustar les estructures de costos i preus sota uns paràmetres que facin viable el seu suport mutu, com a alternativa a la *lògica de l.escassetat*, que regula els preus en el mercat sota el binomi d.oferta i demanda. Sota la lògica de l.escassetat, que regula els mercats on els agents operen amb l.objectiu de l.obtenció de

lucre o d'altres avantatges privats, l'abundància en l'oferta tendeix a generar una caiguda de preus, que poden arribar a anar per sota dels costos de producció; situació, per exemple, que obliga alguns pagesos a deixar que gran part dels productes es podreixin sota terra. ja que sota la lògica de mercat no poden cobrir el cost de l'operació de collita., encara que prefereixin fer la collita sabent que més de mil milions de persones al món viuen en situació de pobresa extrema i els interessaria consumir aquests aliments. Les necessitats d'aquesta gernació famèlica, tanmateix, no operen com a *demanda* sota la lògica de mercat, atès que aquest segment no té cap valor econòmic per intercanviar per allò que satisfaci les seves necessitats. Així, sota la lògica de l'escassetat que regula els mercats, és impossible que les poblacions famolenques puguin consumir tones d'aliments que es podriran, tant si aquestes poblacions es troben en un altre continent com si són del mateix país en el qual l'abundància de la producció .que augmenta l'oferta en el mercat. no fa viable la recuperació dels costos de la collita i, molt sovint, ni de la sembra. Encara sota aquesta mateixa lògica de l'escassetat, les càrregues dels interessos elevats forcen una part d'aquells agricultors, que havien contret deutes per fer front a la sembra, a vendre parcel·les de les seves terres, amb la idea de saldar els préstecs sol·licitats, atès que l'enorme collita obtinguda pel conjunt dels productors, gràcies a la competència del seu treball productiu i a les condicions ambientals favorables a aquell conreu, els impedeix saldar els deutes contrets.

En canvi, sota la perspectiva de les xarxes de col·laboració solidària, es tracta, en l'aspecte econòmic, de garantir la producció, la distribució, l'ús o el consum dels mitjans materials necessaris per a l'exercici de les llibertats públiques i privades, èticament establertes valorant les implicacions de les unes en les altres. El principi de diversitat ha de dur a un augment de la satisfacció de les demandes individuals, no en funció del concepte de lucre sinó per raó del benestar de tothom, i ha de fer-ho de la millor manera possible per aconseguir un exercici solidari de les llibertats. La connexió en xarxa del consum i la producció en llaços de realimentació, conjuntament amb la distribució de la renda, és allò que fa viable econòmicament la consistència i l'expansió d'aquest sistema solidari (Mance, 2000, p.120-156).

Per consegüent, l'objectiu és integrar consum, comercialització, producció i crèdit en un sol sistema harmònic i interdependent, planejat i dirigit d'una manera col·lectiva i democràtica, que serveixi l'objectiu comú de respondre a les necessitats de l'augment sostenible

del benestar de les persones en totes les seves dimensions, incloent-hi els àmbits culturals, artístics i de lleure.

Políticament parlant, les xarxes de col·laboració solidària defensen la gestió democràtica del poder i cerquen garantir a tothom les mateixes possibilitats de participar i decidir, no només en aquelles activitats relacionades amb la producció i el consum dins de les mateixes xarxes, sinó també en la resta d'àmbits polítics de la societat, amb la intenció de combatre qualsevol forma d'explotació dels treballadors, d'expropiació dels consumidors i de dominació política o cultural, tot emfasitzant el valor de la ciutadania activa en la recerca del bé comú i de la cooperació entre els pobles.

Ara bé: la xarxa, pel fet que la seva dimensió econòmica estigui basada en el consum i el treball solidaris, es constitueix simultàniament en una xarxa política; o sigui, la xarxa econòmica no pot sobreviure si no és que els seus membres assumeixen una determinada concepció sobre els principis que regeixen la convivència entre les persones, sobretot pel que fa a la superació de l'individualisme pel col·laboracionisme solidari, tot cercant la millor manera de conciliar els exercicis col·lectiu i individual de la llibertat. Sota la dinàmica de les xarxes de col·laboració solidària, el desig diferent de l'altre compromet, micropolíticament, l'acció de promoure la realització de les diverses singularitats, orientades èticament, de la manera més plena possible. Macropolíticament, compromet la transformació estructural de la societat, a través de la supressió de la dicotomia entre el formulador de la demanda social i el seu reformulador polític, mitjançant mecanismes democràtics d'autogestió pública que la xarxa exercita en tota la seva consistència. Pel fet de promoure les llibertats públiques i privades, el creixement de la xarxa amplia el seu poder polític (ja que reuneix un segment cada cop més gran de la societat al voltant de la seva proposta de societat postcapitalista), cosa que permet la constitució d'un nou bloc social, capaç de promoure revolucions potents sustentades per innumbrables revolucions micropolítiques de caràcter molecular, amb possibilitats de transformar l'estructura i la gestió dels governs i dels estats.

En el camp de la informació i l'educació, les xarxes de col·laboració solidària intenten promoure, de la millor manera possible, la circulació de la informació i la generació d'interpretadors que permetin, més enllà d'ampliar els coneixements de cadascú, les seves habilitats tècniques i el seu domini de la tecnologia, la seva capacitat de produir

i interpretar nous coneixements necessaris per a la presa de decisions en tots els àmbits de la vida, també permetin recuperar la sensibilitat, l'autoestima i altres elements d'ordre ètic i estètic imprescindibles per assolir el benestar de cada persona i de la col·lectivitat.

Pel que fa a aquest aspecte, cal destacar una de les propietats inherents a la xarxa, que és el flux ininterromput d'informació. Tot promovent la lliure interacció comunicativa entre els qui hi participen i garantint a tothom els mitjans materials necessaris per a l'emissió i la recepció de missatges a qualsevol participant en la xarxa, aquesta disposa d'un flux solidari d'informacions rellevants pel que fa a les decisions particulars sobre les qüestions que afecten els seus membres. També en aquest àmbit calen accions adequades per tal d'atendre, entre tantes d'altres, les demandes educatives i de qualificació professional i les de desenvolupament artístic i científic, condicions necessàries per a l'exercici de la llibertat de cadascú i per al benestar de tothom.

Èticament, les xarxes de col·laboració solidària promouen la solidaritat; o sigui, el compromís per al benestar de tothom, el desig de l'existència de l'altre amb la seva valuosa diferència, per tal que cada persona pugui fruit, en les millors condicions possibles, de les llibertats públiques i privades. Desitjar la diferència significa acollir la diversitat ètnica, religiosa, de creences, d'esperances, artística, lingüística, en resum: acollir les més variades formes de realització singular de la llibertat humana, que no neguin les llibertats públiques i privades èticament exercides. Promoure les llibertats significa garantir a les persones les condicions materials, polítiques, informatives i educatives necessàries per a una existència ètica i solidària.

Bibliografia

- MANCE, Euclides André. *Redes de Colaboração Solidária*. Petrópolis, Ed. Vozes, 2002
- MANCE, Euclides André. *A Revolução das Redes*. Petrópolis, Ed. Vozes, 2000

Source: *Nexe. Quaderns d'autogestió i economia cooperativa, Juny de 2006, p. 95-104*